

Onnellisuus ei kasva ostovoiman kasvun myötä

Kuluttamisen merkitys vähentynyt onnellisuuden tuottamisessa

Onnellisuuden tavoittelu on filosofien mukaan inhimillisen toiminnan päämäärä. Onnellisuuden tutkimuksen merkitystä on korostettu yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa mutta ei niinkään kansantaloudellisessa tutkimuksessa ja sitä soveltavassa talouspolitiikassa. Näillä aloilla onnellisuustutkimus on vasta aluillaan. Onnellisuus ei näytä lisääntyvän elintason noustessa. Vanhojen ongelmien tilalle on tullut uusia, monimutkaisia ongelmia.

Suomessa talouskasvu oli 1960-luvulta alkaen talouspolitiikan keskeinen tavoite. Suomi oli silloin kehitysmaa, jossa tärkeintä oli aineellisten perustarpeiden tyydyttäminen. Vuonna 1961 suuri ajattelija **Pekka Kuusi** arveli, että taloudellisten tavoitteiden vetovoima heikkenee, kunhan taloudellisia saavutuksia on riittävästi takana. Sitran innovaatiotoimintojen ennakointijohtaja **Timo Hämäläinen** mukaan suomalaiset eivät saa enää nykyisin kovin suurta onnellisuuden tunnetta materiaalisesta kulutuksesta. Hämäläinen tutkii työkseen, mitkä ovat nykyisin kansalaisten hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tekijöitä ja miten tämä pitäisi ottaa huomioon yhteiskuntaa kehitettäessä. ”Kun ihmisillä ovat perustarpeet tyydyttyneet, ei esimerkiksi hienon auton hankinta tuo kovin suurta onnellisuutta. Köyhissä yhteiskunnissa tilanne on toinen.” Hämäläinen arvelee, että nykyisin kerskakulutajiin suhtaudutaan negatiivisesti. ”Kun elintaso on korkea, arvostetaan immateriaalisia asioita.”

Hyvinvoinnin tekijät muuttuneet radikaalisti

Hyvinvointitutkimus ja -politiikka painottavat yhä ihmisten perustarpeita, hyvinvoinnin resursseja, kuten tulotasoa, sosiaaliturvaa, terveyttä, asuntoja, sekä asiantuntijoiden määrittämiä hyvinvoinnin kriteereitä.

Hämäläisen mukaan hyvinvoinnin tekijät ovat muuttuneet viime vuosina Suomessa radikaalisti. Hän puhuu arjen hyvinvoinnin murroksesta. ”Suomessa ei vielä oikein ymmärretä, kuinka valtavaa muutos on. Poliitikkojen pitäisi tajuta tämä päätöksiä tehdessään. Näistä asioista ei tunnu nykypoliitikoilla olevan poliittista näkemystä, ainakaan eduskuntavaalien alla käytyjen keskustelun perusteella. Keskustelu oli ongelmaorientoitunutta. Kokonaisvisio puuttuu siitä, millainen yhteiskunnan pitäisi olla.” Hämäläinen ihmettelee sitä, että Suomessa hyvinvointikeskustelu on kohdistunut ainoastaan huonosti voivaan 30 prosenttiin kansalaisista. ”Tutkimusten mukaan 70 prosenttia kansalaisista sanoo voivansa hyvin ja kertoo rahojensa riittävän. Tietysti on vakava ongelma, jos kolmannes maamme asukkaista kärsii.” Hämäläinen muistuttaa, että vauraus on luonut uusia ongelmia, jotka liittyvät elämänhallintaan ja lasten kasvatukseen. ”Ylensyönti, ylivelkaantuminen ja lasten mielenterveys- ja käyttäytymisongelmat ovat lisääntyneet vaurastumisen myötä.”

Nämä ongelmat ovat Hämmäläisen mielestä seurausta työelämän kiireestä ja loputtomien valintojen yhteiskuntamallista. ”Suomalaisilla on enemmän resursseja, toimintamahdollisuuksia, vapauksia ja vaihtoehtoja kuin koskaan ennen. Samalla arkielämästä on tullut aiempaa monimutkaisempaa ja dynaamisempaa kuin aiemmin. Vauraaseen ja vapaaseen yhteiskuntaan liittyy myös valinnan pakko.”

Mielenterveysongelmat kasvaneet räjähdysmäisesti

Etenkin tietotekniikan parissa työskentelevien ihmisten mielenterveysongelmat ovat kasvaneet räjähdysmäisesti. Myös sosiaaliset suhteet ovat heikentyneet lisääntyneen työtaakan vuoksi. ”Työn luonne on muuttunut, fyysisten ongelmien tilalle ovat tulleet kiire ja mielenterveysongelmat.”

Yksi merkittävä seikka arkielämässä on Hämmäläisen mukaan se, että ihmiset ottavat vain lyhyen tähtäimen vastuuta päätöksistään ja tekemisistään. Muiden huomioon ottamista ei enää pidetä arvossa.

Hämmäläisen mukaan yhteiskunnan normeissa pitäisi antaa lisää painoa sellaisille seikoille, joilla voisi karsia itsekkyyttä. ”Pitäisi pystyä näkemään kokonaisuuksia. Solidaarisuus ja toisten ihmisten ja omien valintojen seuraamusten huomioonottaminen pitäisi nostaa parempaan arvoon.”

”Jokaisen ihmisen pitäisi ymmärtää, että yksittäinen päätös voi johtaa suuriin ongelmiin, jos riittävän moni tekee samalla tavalla riittävän pitkän ajan. Tätä tapahtuu niin ympäristö- kuin ihmissuhdeasioissa.”

Tähän kansalaisten lyhyen tähtäimen ajatteluun on Hämmäläisen mielestä johtanut yritysten ja valtiovallan esimerkki. Yritykset tekevät päätöksiä kvartaalitalouden tahtiin lyhytjänteisesti ja kansanedustajat valitaan neljäksi vuodeksi kerrallaan, jolloin ei tarvitse ottaa pitkän tähtäimen vastuuta tehdyistä päätöksistä.

Hämmäläinen yrittää pohtia työssään, millaiseksi suomalaista yhteiskuntaa pitäisi kehittää. ”On myös kansainvälisesti merkittävää, miten tavoittelemme hyvinvointia. Jos mallimme on kestävä ja toimiva, kehitysmaissa voitaisiin ehkä välttyä niiltä virheiltä, joita olemme tehneet.”

Nykyisessä yhteiskuntamallissamme on Hämmäläisen mukaan näkyvää luonnonvarojen niukkuus ja nousevat hinnat sekä ympäristöongelmien kärjistyminen.

Hämmäläinen lähtee siitä, että ihmisten tarpeet muuttuvat siten, että alimpana tarpeena ovat fysiologiset, kuten nälän, janon ja lämmön tarpeen tyydyttäminen, seuraavana turvallisuus, lähimmäisen rakkaus ja yhteisöllisyys, itsekunnioitus ja muilta saatu arvostus. Kaikkein korkein tarve varmaankin on itsensä toteuttaminen.

Hyvinvointivaltiosta onnellisuusvaltio

Kansantaloustieteen tutkija **Tatu Hirvonen** on tutkinut, kuinka hyvinvointivaltiosta tehdään onnellisuusvaltio. Tutkimusten mukaan rikkaat ovat köyhiä onnellisempia, mutta onnellisuus ei kasva ostovoiman kasvun mukana. Kehitys ja rikastuminen luovat aluksi hyvinvointia ja onnellisuutta, mutta ajan kuluessa ihmiset tottuvat ympärillään tapahtuvaan edistykseen, jolloin alkuperäinen onnellisuutta tuova merkitys katoaa.

Hirvosen mukaan tuloerojen kasvu ei lisää onnellisuutta rikkaimmissa ihmisissä, mutta lisää onnettomuutta köyhimmässä kansanosissa. ”Työttömyys lisää onnettomuutta, sillä työ merkitsee ihmisille muutakin kuin rahan ansaitsemista.”

Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n tutkimus vuodelta 2005 kertoo, että 81 prosenttia suomalaisista on onnellisia.

Hirvosen mielestä onnellisuus on kokonaisvaltaista tyytyväisyyttä elämään. Koska kuluttamisen lisääminen ei tuo onnea, Hirvosen mukaan onnellisemmaksi voi tulla kuluttamalla vähemmän. ”Useiden tutkimusten mukaan kuluttamisen koetaan vievän aikaa tärkeämmiltä asioilta, kuten ihmissuhteilta. Massakuluttaminen vie ilon. Onnellisuutta tuo ympäristömyönteinen ja perinneystävällinen kuluttaminen. Tällöin kuluttaminen on motivoituneempaa, ja nautinto kestää kauemmin.”

Kohtuullisuus onkin Hirvosen mielestä hyvä ohjenuora monessa asiassa. ”Riittävän hyvä on riittävän hyvää.”

Ja loppujen lopuksi onnellisuus ei ole kaupan markkinoilla.

Itse tuotettu hyvinvointi tuo onnellisuutta

Roope Mokka ja **Alexi Neuvonen** ovat Sitran julkaisussa Yksilön ääni, Hyvinvointivaltio yhteisöjen asialla, pohtineet onnellisuuden ja yhteiskunnan suhteita. He muistuttavat, että tutkimusten mukaan olemme onnellisimpia silloin, kun olemme itse tuottamassa hyvinvointiamme. ”Valinnanvapaus ei sinänsä lisää hyvinvointia. Päinvastoin, tutkimusten mukaan se lisää stressiä, pahoinvointia ja riittämättömyyden tunnetta.”

Valtiotieteen tohtori, sosiologi **Kimmo Kevätsalo** toteaa Talentum Media Oy:n kustantamassa kirjassa Työelämän valttikortit, että hyvinvointivaltion kehittyminen on vähentänyt ansiotyön merkitystä ihmisten aineellisten perustarpeiden tyydyttäjänä. Kevätsalo tai kirjan kaksi muuta kirjoittajaa **Irmeli Puntari** ja **Satu Roos** eivät pysty sanomaan, mikä on rahan ja sillä ostettavien tavaroiden merkitys työelämän valttikorteissa. Se vaihtelee elämäntilanteiden mukaan.

Kevätsalo on itse alentanut tulojaan ja kulutustaan huomattavasti, koska ei katso tarvitsevansa enempää. ”Monet saattavat pitää minua luuserina. Kulutukseni ja elämäni muut aineelliset puitteet eivät varmaankaan ole sellaiset, joita monet pitävät tohtorikoulutuksen saaneen tutkijan, toimitusjohtaja-konsultin tai edes pienyrittäjän säädyn mukaisena.”

Vaurastuminen ei paranna elämää

Kevätsalo kertoo päässeensä kulutuskäyttäytymisessään eroon näyttämisen pakosta. ”Elämäni ei paransi yhtään, vaikka olisin niin varakas, että minulla olisi varaa ajaa kalliilla Jaguarilla, asua komeassa omakotitalossa ja pukeutua viimeisen muodin mukaisiin vaatteisiin.” Tämän valinnan Kevätsalo kertoo tehneensä jo nuorena vasemmistoradikaalina. Uudelleen asia selkeni hänelle pari vuotta sitten ja vahvistui miehen toipuessa epätoivon syövereistä. Tällä Kevätsalo viittaa vuosiin, jolloin hän hurautti kilvoittelemaan suurista tuloista, asui matkoillaan viiden tähden hotelleissa ja ajoi

isomoottorisella autolla. ”Jälkikäteen ajatellen nuo vuodet olivat elämäni raskaimpia aikoja.”

Varsinainen uuvuttaja oli Kevätsalon mielestä se statussymbolikilpailu, jota esimerkiksi hulpea auto edusti. ”Kun sitten kunnolla kolahti, järki lopulta voitti. Luovuin yksityisautoilusta kokonaan. Työn sisältö oli kadonnut ja tilalle astunut raha ja sillä saatavat tavarat. Elämän merkitykset esineellistyivät ja karkasivat hallinnastani.” Niin vapaa Kevätsalo kertoo olevansa palkkatyön ja yrittämisen pakoista, että häntä ei motivoida tai palkita rahalla. ”Kaltaisiani on paljon, ikäluokastani yli puolet.” Kevätsalo kuuluu ns. suuriin ikäluokkiin

Teksti: Tuija Käyhkö

Paakaupunkiseudun
Kierrätyskeskus Oy
Tel./Fax +358 (0)9 310 88 710
Lönnrotinkatu 45
00180 Helsinki, Finland
www.uusi-elama.info

UUDENMAAN
YMPÄRISTÖKESKUS
NYLANDS
MILJÖCENTRAL

